

Til
Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Deres ref.: 14/4955   Vår ref.: 14-2700

Oslo, 17.12.2014

Høringsuttalelse om endringer i RLE-faget

Viser til høring om endringer i opplæringsloven og privatskoleloven. Vi kommer i vår høringsuttalelse kun til å uttale oss om den delen av høringen som dreier seg om forslaget om KRLE.

Om høringen og inviterte høringsinstanser

Selv om vi er kjent med at alle har mulighet til å svare på offentlige høringer, undrer vi oss over at sentrale miljøer som det siste året har ytret seg om KRLE-forslaget ikke er satt på Kunnskapsdepartementets høringsliste.

I tillegg til Human-Etisk Forbund gjelder dette bl.a. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) og deres enkelte medlemmer, som inkluderer Den norske kirkes ulike organer. Vi håper dette er en forglemmelse fra departementets side og ikke et uttrykk for at de ikke verdsetter konstruktive og kritiske innspill fra landets tros- og livssynssamfunn, hvor både kvantitative majoriteter og minoriteter er representert.

Heller ikke landets fremste kompetanse på menneskerettigheter, Norsk Senter for Menneskerettigheter, som har offisiell status som Nasjonal Institusjon for menneskerettigheter, er inkludert på lista over instanser departementet ønsker å innhente høringsuttalelser fra. Det er urovekkende, siden høringen gjelder endringer i et fag som tidligere har ført til at Norge fikk en dom mot seg i den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD).

Norsk kulturarv er mer enn kristendom

Et av argumentene Kunnskapsdepartementet bruker er at «kristen kulturarv tilsier at kristendomskunnskap gis en større plass i RLE-faget enn andre religioner og livssyn» (pkt. 4.4.3). Slike generelle referanser til en bestemt kulturarv fremstiller kulturarven som mer homogen og strømlinjeformet enn det den strengt tatt er. Vi viser til Enger-utvalgets utredning (NOU 2013: 4) hvor utvalget skriver om "kulturarven, ikke som en enhetlig og konstant størrelse, men som noe som alltid er i vekst i takt med at samfunnet og menneskene som tilhører nasjonen, forandrer seg" (utvalgets punkt 4.18).

FNs spesialrapportør for religions- og livssynsfrihet, Heiner Bielefeldt, advarer mot å bruke religion for å fremme nasjonal identitet, da dette erfaringsmessig innebærer en alvorlig risiko

for diskriminering av mennesker som tilhører minoritetene. (Spesialrapportørens advarsler er utdypet i vårt hørings svar til NOU 2013: 1 Det livssynsåpne samfunn.¹)

Vi er ikke motstandere av at elevene skal lære om religioner som har preget Norge opp gjennom historien, men vil påpeke at dette også gjøres i andre fag, særlig i norsk, musikk og samfunnsfag. Det må videre være rom for å undervise om hvordan kristendommen har preget Norge ikke bare på godt, men også på vondt.

Norsk kulturarv inkluderer dessuten langt mer enn Den norske kirke og det kristne livssynet. Human-Etisk Forbund mener det er viktig å ta vare på kunnskapen om flere sider av norsk kultur og historie. Kulturarv-argumentet kan ikke kun gjelde for kristendom. I vår tid er det ennå noe som stammer fra norrøn religion, som navn på ukedager, fortellinger, stedsnavn, kunst og litteratur. I dagens RLE-fag er ikke dette nevnt. I KRLE-faget blir det antagelig enda mindre mulighet til å ha om dette, pga. økt kristendomsandel. Dersom departementet mener kulturhistorisk betydning kun skal gjelde for kristendommen, avslører det en verdimelessig preferanse og ikke en faglig begrunnelse.

Vi vil på denne bakgrunn advare mot å definere norsk kulturarv som nærmest ensbetydende med kristendom. En fjerdedel av befolkningen i Norge er ikke medlem i Den norske kirke, og en sterkere vektlegging av det kristne i landets kulturarv kan være med på å ekskludere ikke-kristne fra det norske fellesskapet.

Fagevaluering og tidsbruk

FNs barnekomité har bedt om evaluering av RLE-faget – et krav bl.a. Stålsett-utvalget (NOU 2013: 1) og STL har gjentatt. Vi beklager sterkt at dette ikke har blitt fulgt opp av departementet. En slik evaluering ville også gitt kunnskap om hvordan faget undervises i dagens skole, om tidsbruk og om fritaksordningen. Konsekvensen av at evalueringen ikke er gjennomført er at departementet baserer seg på ikke-etterprøvbar synsing når det beskriver dagens situasjon for RLE-faget.

Departementet foreslår å regulere tidsbruken i faget, men vet ikke hvordan dette fordeler seg i dag. De tallene kunnskapsministeren hentet frem til pressekonferansen som presenterte høringsforslagene 22. oktober 2014 er fra en undersøkelse gjort i 2000 – altså mens det menneskerettsstridige KRL-faget ennå ble praktisert i norsk skole. At departementet velger å legge frem forslag til endringer i faget uten på ha oppdatert kunnskap om dagens situasjon fremstår som pinlig, all den tid departementet styres av et parti som gjerne vil stå for en kunnskapsbasert politikk.

Departementet konkluderer også på sviktende grunnlag når de slår fast at fritaksordningen fungerer godt fordi de har et inntrykk av at «antall klagesaker har gått ned». Dette kan like gjerne være et uttrykk for at skolene er for dårlige til å informere om fritaksretten, som vi hører fra foresatte som tar kontakt med oss. Mange gir uttrykk for at de ikke klager fordi skolene behandler dem som foresatte som «er til bry». At antall klagesaker går ned er et dårlig mål på hvordan det står til – ville man akseptert noe slikt som beslutningsgrunnlag i andre saker? Vi mener departementet, når det ikke er nærmere undersøkt, derfor må ta høyde for at det er store mørketall på dette feltet.

---

¹ <http://www.regjeringen.no/pages/38227170/20HumanEtiskForbundmedmerknader.pdf>

Forslaget fra departementet fremstår derfor som en ren politisk-religiøs endring av faget - det finnes ikke noe faglig belegg for at kristendomsundervisningen i dagens RLE ikke er god eller omfattende nok.

Mer om tidsbruk

Etter at samarbeidsavtalen ble kjent, har det vært uklart hva det innebar at faget skulle bestå av minst 55 % kristendom. Var det 55 % av sidetall, eller kanskje antall kompetansemål? Departementet har nå endelig avklart at endringen innebærer om lag 50 % andel av undervisningstiden, ikke av andre mulige måleenheter (pkt. 4.1).

Departementet skriver videre at «det er ingen regulering av tidsbruken knyttet til de ulike emnene i faget i dag» (pkt. 4.1). Så vidt vi vet er det gjennomgående for alle fag i grunnskolen at tidsreguleringen er opp til lærerens faglige skjønn og kan justeres etter elevenes måloppnåelse. Det gis ingen god begrunnelse for at akkurat dette faget trenger en særskilt regulering.

Departementet presiserer at «Endringsforslaget vil trolig medføre mindre tidsbruk på undervisning i jødedom, islam, hinduisme, buddhisme og livssyn, samt filosofi og etikk.» (pkt 4.1) Vi setter pris på at departementet her er ærlige på konsekvensene av sitt ønske om å endre i faget.

Vi er sikre på at å redusere kunnskapen om andre religioner og livssyn, samt generell filosofi og etikk, er et dårlig grep i møte med det nye, mangfoldige samfunnet. Mindre kunnskap om minoritetene er en god oppskrift på flere fordommer og misforståelser, og kan gi bedre grobunn for bruk av religiøse merkelapper som skjellsord i skolegårdene.

Vi legger samtidig merke at departementets påstand om «mindre tidsbruk» på de øvrige elementene i faget baserer seg på en antagelse om at kristendomsandelen per nå er lavere enn «om lag halvparten», og at forslaget dermed vil føre til en økning i undervisningstid brukt på kristendom. Det er ikke sikkert det er tilfelle, men departementet har som tidligere nevnt i vårt hørings svar unngått å skaffe seg selv og offentligheten kunnskap om dagens situasjon.

Kvantitativ og kvalitativ

Selv om EMD i KRL-dommen slår fast at en dominerende stilling *i seg selv* ikke er nok til å være konvensjonsstridig, unnlater departementet å omtale at dommen legger vekt på at den *kvantitative* overvekten av kristendom i KRL ga utslag i *kvalitative* forskjeller i undervisningen mellom kristendom og de andre emnene. Denne kvalitetsforskjellen var en medvirkende årsak til at Norge ble dømt, og det er urovekkende at departementet ikke drøfter dette forholdet nærmere.

Når departementet nå foreslår en ny sterk, kvantitativ kristendominans og samtidig innrømmer at det vil føre til mindre undervisning i alle andre av fagets emner er det stor sannsynlighet for at det vil gi dårligere kvalitet på de andre emnene faget skal omfatte. Det er syv andre emner som skal dele tiden som er til overs. «Om lag halvparten» åpner for at mer enn halvparten kan forbeholdes kristendom, så hvis vi kan regne med at 45 % av tiden er til fordeling på de andre emnene, blir det i snitt 6,4 % på hver av de andre. Departementet balanserer her på grensen av hva EMD godtar av kvalitetsforskjeller i obligatorisk religionsundervisning.

I denne saken hadde departementet vært tjent med å vise til Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools utarbeidet av Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE), som bl.a. EMD siterer i KRL-dommen.

Fagets navn

Da faget endret navn fra KRL til RLE var begrunnelsen fra Kunnskapsdepartementet at «det ikke skulle være tvil om at faget er i samsvar med menneskerettighetene» og at alle religioner og livssyn skulle likebehandles (høringsnotatets pkt. 4.2 og rundskriv F-10-08).

Human-Etisk Forbund mener at reverseringen som nå gjøres, å ta K'en inn igjen i fagnavnet, gir et uheldig signal som kan tolkes som mindre likeverd og dårligere forankring i menneskerettighetene. Gjeninnføring av K'en i fagnavnet gir også et sterkt signal om hvilken religion som er viktigst og om hvilken religion som fortsatt skal dominere i undervisningen. Signalet er også at andre religioner og livssyn kommer i andre rekke.

Kompetanse på menneskerettigheter

Det departementet som nå forsikrer oss om at de foreslåtte endringene er innenfor rammene av internasjonale menneskerettighetsforpliktelser (pkt. 4.4.1) er det samme fagmiljøet som i ti år fra 1997 forsikret norsk offentlighet om at KRL-faget var i overenstemmelse med menneskerettighetene. Vi ber derfor departementet sikre at det innhentes uttalelser fra andre juridiske miljøer, for eksempel Norsk senter for menneskerettigheter og kanskje også internasjonal ekspertise, før departementet går videre med forslaget.

Kristendommens rolle

Departementet begrunner kristendommens sentrale plass i faget bl.a. med at «Kunnskap om kristendommen gir også et godt grunnlag for å lære om, og forstå, andre religioner og livssyn.» (pkt 4.4.2) Dette er uttrykk for en svært tvilsom pedagogikk – her skal kristendommen legges til grunn som standard og fasiten som «de andre» skal sammenlignes med og måles opp mot. Dette vil innebære en større endring av faget enn både navneendringen og innføringen av kristendomsandel. Vi advarer derfor departementet på det sterkeste mot å benytte en slik begrunnelse i det videre arbeidet.

Ut fra den samme begrunnelsen skal altså en elev fra en kristen familie lære om andre religioner og livssyn med familiens religion som utgangspunkt, mens elever fra en annen eller ingen trosbakgrunn skal lære om religioner og livssyn uten å benytte deres egen bakgrunn som utgangspunkt. Dette er i strid med opplæringslovens § 2-4: «Dei same pedagogiske prinsippa skal leggjast til grunn for undervisninga i dei ulike emna.»

Departementet siterer selv EMDs dom, hvor det pekes på at majoriteten må unngå «enhver utnyttelse av en dominerende stilling» (pkt 4.4.6.1). Vi savner at departementet reflekterer over hvordan dette kan unngås. Vi registrerer i den sammenheng at når det ikke foreslås noen kontroll av om kravet til kristendomsandel overholdes er det fritt fram for overivrige lærere som ønsker at kristendommens plass skal være langt sterkere enn «om lag halvparten».

Vi er kjent med at det allerede i dagens RLE-fag forekommer utstrakt bruk av forkynnende undervisningsmateriell (bl.a. «Vandring gjennom Bibelen»² fra Bibelselskapet og syngespillet «Har hørt det?»³). På den bakgrunn er vi bekymret for hvordan departementets argumenter

² http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=7094

³ http://fritanke.no/index.php?page=vis_nyhet&NyhetID=9453

og signaler om sterkere rolle for kristendommen blir fulgt opp av skoler og lærere som allerede utnytter dagens faggrammer til det ytterste.

Lærebøker

Vi merker oss at endringen «ikke vil ha noen administrative eller økonomiske konsekvenser» (pkt. 4.6), deriblant at det ikke legges opp til at navneendringen gir grunnlag for nye skolebøker i faget. Det setter vi pris på, siden det vil gjøre det lettere å gå tilbake til et mer upartisk RLE-fag i fremtiden.

Lærerutdanningen

Vi forstår at detaljene omkring den økningen i undervisningen som alle lærerstudenter etter hvert skal få i KRLE vil bli presentert nærmere ved en senere anledning og ikke er del av denne høringen. Vi vil likevel spørre departementet om hvordan fordelingen skal gjøres for lærerstudentene. Hvis den KRLE-undervisningen som alle lærerstudenter skal få i PEL-faget også skal være «om lag halvparten kristendom» er vel ikke dette med på å styrke lærernes mangfoldskompetanse?

Utdanningen av lærere må gjøres av en bred faggruppe for å sikre at det ikke legges til grunn et kristent innenfra-perspektiv. Vi vil uttrykke et ønske om at flere religionsvitere, religionshistorikere, religionssosiologer og kulturhistorikere deltar i utformingen av og undervisningen i lærerstudiets KRLE.

Avsluttende kommentarer

Human-Etisk Forbund støtter hensikten med et felles fag for undervisning om religion/livssyn og ønsker ikke å gå tilbake til situasjonen før KRL med Kristendom og Livssyn som separate fag. Men selv dagens RLE-fag er i praksis mange steder langt fra å oppfylle de internasjonale idealene om objektivt, kritisk og pluralistisk undervisning om religioner og livssyn. Denne situasjonen blir ikke bedre av å endre faget til et KRLE med sterkere kristen dominans.

Når endringsforslaget samtidig mangler faglig belegg blir det tydelig at departementet gjør et forsøk på å løse et problem som ikke eksisterer.

Vennlig hilsen,

Kristin Mile
generalsekretær

Tom Hedalen
styreleder